

Jeoekonomik Parçalanma ve Küresel Ticaretin Yeni Mimarisi: Türkiye ve Bağlayıcı Ülkeler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Ahmet AKTUNA¹

¹Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD Doktora Mezunu, ahmetaktuna@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4516-4255

Özet: Araştırmanın amacı; hiper-küreselleşme döneminin sona ermesiyle ortaya çıkan "jeoekonomik parçalanma" (geoeconomic fragmentation) olgusunu ve bu sürecin küresel ticaret mimarisi üzerindeki etkilerini teorik ve ampirik düzeyde incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, ABD-Çin ticaret savaşları ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi jeopolitik şokların ardından belirginleşen bloklaşma sürecinde, rakip bloklar arasında köprü işlevi gören "bağlayıcı ülkelerin" (connector countries) stratejik konumlarını analiz etmektir. Çalışmada, Türkiye'nin konumu; Meksika, Vietnam ve Polonya ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Metodolojik olarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) oylama verilerine dayalı "İdeal Nokta Mesafesi" (Ideal Point Distance) yöntemi kullanılarak ülkelerin jeopolitik hizalanmaları ölçülmüş ve bu veriler dış ticaret akışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

Araştırma bulguları, küresel ticaretin giderek artan bir oranda siyasi fay hatları boyunca şekillendiğini ortaya koymaktadır. Analizler, Meksika ve Polonya'nın "dost-kıyı" (friend-shoring) ve "yakın-kıyı" (near-shoring) stratejileriyle Batı bloğuna entegre olarak teknoloji ve doğrudan yatırım çektiğini; Türkiye ve Vietnam'ın ise daha çok "ticaret saptırması" (trade diversion) ve arbitraj yoluyla kısa vadeli ekonomik kazanımlar elde ettiğini göstermektedir. Özellikle Türkiye'nin Rusya ile artan ticaret hacminin yarattığı fırsatlar ve riskler (yaptırımlar, teknolojik izolasyon) detaylandırılmıştır. Çalışma, Türkiye'nin jeopolitik otonomi arayışının kısa vadeli ticari genişleme sağlasa da, uzun vadeli sürdürülebilir büyüme ve teknolojik derinleşme için Batı pazarlarıyla olan kurumsal bağların hayati önemini koruduğu sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jeoekonomik Parçalanma, Bağlayıcı Ülkeler, Jeopolitik Mesafe, Dost-Kıyı, Türkiye Ekonomisi.

Geoeconomic Fragmentation and the New Architecture of Global Trade: A Comparative Analysis on Türkiye and Connector Countries

Abstract: This study examines the phenomenon of "geoeconomic fragmentation" emerging with the end of the hyper-globalization era and its effects on the global trade architecture at both theoretical and empirical levels. The primary objective is to analyze the strategic positions of "connector countries" that serve as bridges between rival blocs amidst the fragmentation process crystallized by geopolitical shocks such as the US-China trade wars and the Russia-Ukraine war. The study comparatively evaluates Türkiye's position against Mexico, Vietnam, and Poland. Methodologically, the geopolitical alignment of these countries is measured using the "Ideal Point Distance" method based on United Nations General Assembly (UNGA) voting data, and correlated with foreign trade flows.

The findings reveal that global trade is increasingly shaped along political fault lines. The analysis demonstrates that while Mexico and Poland attract technology and direct investment by integrating into the Western bloc through "friend-shoring" and "near-shoring" strategies, Türkiye and Vietnam generate short-term economic gains primarily through "trade diversion" and arbitrage. Specifically, the opportunities and risks (sanctions, technological isolation) arising from Türkiye's surging trade volume with Russia are detailed. The study concludes that although Türkiye's pursuit of geopolitical autonomy provides short-term commercial expansion, institutional ties with Western markets remain vital for long-term sustainable growth and technological deepening.

Keywords: Geoeconomic Fragmentation, Connector Countries, Geopolitical Distance, Friend-Shoring, Turkish Economy.

1. GİRİŞ

Uluslararası politik ekonomi literatürü, uzun bir süre boyunca ekonomik entegrasyonun siyasi çatışmaları engelleyeceği varsayımına dayanan "ticari barış" (commercial peace) teorisinin etkisi altında kalmıştır. Ancak son yıllarda yaşanan gelişmeler, bu nedensellik ilişkisinin tersine döndüğünü ve siyasi çatışmaların ekonomik ilişkileri belirleyen temel faktör haline geldiğini göstermektedir. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi kurumların raporlarına giren "jeoekonomik parçalanma" kavramı, ekonomik verimlilik

arayışının yerini ulusal güvenlik endişelerine bıraktığı yeni bir dönemi imlemektedir (Aiyar vd., 2023). Bu dönüşüm, küresel tedarik zincirlerinin, sermaye akışlarının ve teknoloji transferinin, ülkeler arasındaki "jeopolitik mesafeye" göre yeniden kurgulanmasına neden olmaktadır.

Jeoekonomik parçalanma, sadece büyük güçler arasındaki ilişkileri değil, aynı zamanda küresel sistemin "orta güçleri" olarak nitelendirilebilecek ülkelerin stratejilerini de derinden etkilemektedir. Dünya ekonomisi, ABD liderliğindeki Batı bloğu ve Çin-Rusya eksenindeki Doğu bloğu olarak iki ana kütleye ayrışma eğilimi gösterirken, bu blokların

arasında kalan ve her iki tarafla da ekonomik ilişkilerini sürdürmeye çalışan bir grup ülke "bağlayıcı ülkeler" (connector countries) olarak öne çıkmaktadır (Aiyar ve Ohnsorge, 2024). Bu ülkeler, jeopolitik rekabetin yarattığı boşlukları doldurarak, doğrudan ticaretin zorlaştığı bloklar arasında dolaylı bir entegrasyon sağlamaktadır.

Bu çalışmanın odak noktası, Türkiye'nin bu yeni küresel mimarideki konumunu, benzer yapısal özelliklere sahip ancak farklı jeopolitik tercihler sergileyen Meksika, Vietnam ve Polonya ile karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Çalışma, şu temel araştırma sorularına yanıt aramaktadır: Jeopolitik mesafe, günümüz ticaret akışlarında ne kadar belirleyici bir faktördür? Türkiye'nin Batı ittifakı (NATO) içindeki konumu ile Rusya gibi Batı dışı aktörlerle geliştirdiği ticari ilişkiler, "bağlayıcı ülke" teorisiyle ne ölçüde örtüşmektedir? Ve en önemlisi, bu strateji sürdürülebilir bir ekonomik büyüme modeli sunmakta mıdır, yoksa yaptırım riskleri ve teknolojik izolasyon gibi maliyetler mi yaratmaktadır?

Çalışma kapsamında öncelikle jeoekonomik parçalanma ve ilgili kavramlar (dost-kıyı, yakın-kıyı, jeopolitik mesafe) teorik bir çerçeveye oturtulacaktır. Ardından, uluslararası literatürdeki güncel çalışmalar ve ampirik bulgular detaylı bir şekilde taranacaktır. Yöntem bölümünde, siyasi hizalanmayı ölçmek için kullanılan veriler açıklanacaktır. Bulgular bölümünde ise, toplanan veriler ışığında Türkiye ve diğer ülkelerin ticaret matrisleri, siyasi uyum skorları ve ekonomik performansları üzerinden kapsamlı bir analiz sunulacaktır.

2. Kavramsal Çerçeve

Jeoekonomik parçalanma olgusunun analizi, geleneksel iktisat terminolojisinin ötesine geçen, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinden ödünç alınan yeni kavramların anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu kavramlar, devletlerin ve çok uluslu şirketlerin kararlarını şekillendiren yeni "görünmez el" olarak işlev görmektedir.

2.1. Jeoekonomik Parçalanma (Gеоeconomic Fragmentation)

IMF tarafından yapılan kapsamlı tanıma göre jeoekonomik parçalanma, uluslararası ekonomik entegrasyonun, stratejik mülhazalar ve ulusal güvenlik endişeleriyle güdülenen politika kararları sonucunda tersine çevrilmesi sürecidir (Aiyar vd., 2023). Bu süreç, küresel ekonominin birbiriyle rekabet eden ve giderek birbirinden kopan bloklara bölünmesini ifade eder. Parçalanma, ticaret engellerinin artması (tarifeler, ihracat kontrolleri),

sınır ötesi sermaye hareketlerinin kısıtlanması (yatırım taramaları, finansal yaptırımlar), teknolojik standartların ayrışması ve ödeme sistemlerinin (SWIFT vs. CIPS) çeşitlenmesi gibi çok boyutlu kanallardan gerçekleşir. Parçalanmanın temel maliyeti, kaynakların en verimli olduğu yerlerde değil, "en güvenli" olduğu yerlerde kullanılması sonucu ortaya çıkan küresel refah kaybıdır (IMF, 2024).

2.2. Dost-Kıyı (Friend-Shoring) ve Yakın-Kıyı (Near-Shoring)

Tedarik zinciri güvenliğini sağlamak amacıyla geliştirilen bu stratejiler, parçalanma çağının üretim modellerini tanımlamaktadır.

- **Dost-Kıyı (Friend-Shoring):** Üretim ve tedarik süreçlerinin, jeopolitik olarak müttefik, ortak değerleri paylaşan ve siyasi riskin düşük olduğu ülkelere kaydırılmasıdır (IMF, 2023). ABD Hazine Bakanı Janet Yellen tarafından popülerleştirilen bu kavram, ekonomik verimlilikten ziyade "güvenilirliği" öncelemektedir. Örneğin, ABD'nin yarı iletken tedarikini Tayvan, Güney Kore ve Japonya gibi müttefiklerine dayandırması bu stratejinin bir ürünüdür.
- **Yakın-Kıyı (Near-Shoring):** Üretimin, nihai pazara coğrafi olarak yakın ülkelere taşınmasıdır. Bu strateji, navlun maliyetlerini düşürmeyi ve tedarik sürelerini kısaltmayı hedeflerken, aynı zamanda jeopolitik riskleri de (uzak deniz yollarındaki kesintiler gibi) minimize eder. Meksika'nın ABD pazarı için, Türkiye ve Polonya'nın ise AB pazarı için birer "yakın-kıyı" üretim üssü olması, bu kavramın somut örnekleridir (Expolink, 2024).

2.3. Jeopolitik Mesafe (Geopolitical Distance)

İki ülke arasındaki siyasi tercihlerin ve dış politika yönelimlerinin ayrışma derecesini ifade eden nicel bir ölçüttür. Literatürde bu mesafeyi ölçmek için en yaygın kullanılan yöntem, Bailey, Strezhnev ve Voeten (2017) tarafından geliştirilen "İdeal Nokta Mesafesi"dir (Ideal Point Distance - IPD) (Bailey, Strezhnev ve Voeten, 2017). Bu yöntem, ülkelerin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki (BMGK) oylama davranışlarını analiz ederek, her ülkenin tek boyutlu bir siyasi spektrum üzerindeki konumunu (ideal noktasını) belirler. İki ülke arasındaki IPD ne kadar büyükse, jeopolitik olarak o kadar uzaktırlar. Bu mesafe, ticaret modellerinde artık fiziki mesafe kadar önemli bir "sürtünme" (friction) katsayısı

olarak kabul edilmektedir (Federal Reserve, 2025; BIS, 2024).

2.4. Bağlayıcı Ülkeler (Connector Countries)

Jeopolitik olarak rakip bloklar (örneğin ABD-Çin veya Batı-Rusya) arasında yer alan, ancak her iki tarafla da ticari, finansal ve diplomatik ilişkilerini sürdürebilen ülkelerdir (Aiyar ve Ohnsorge, 2024). Bu ülkeler, parçalanmış bir dünyada "köprü" veya "arayüz" işlevi görerek, doğrudan ticaretin zorlaştığı veya yasaklandığı bloklar arasında dolaylı ticaret akışını sağlarlar.

- **Ticaretin Yeniden Yönlendirilmesi (Trade Rerouting):** Malların, menşe ülkeden (örneğin Çin) nihai pazara (örneğin ABD) doğrudan gitmek yerine, bir bağlayıcı ülke üzerinden (örneğin Vietnam) küçük bir işlemden geçirilerek veya sadece transit geçişle gönderilmesidir.
- **Ticaretin Yeniden Tahsisi (Trade Reallocation):** Üretimin gerçekten bağlayıcı ülkeye kayması ve burada katma değer yaratılarak ihracat yapılmasıdır (IMF, 2025).

Türkiye, Meksika, Vietnam ve Polonya gibi ülkeler, coğrafi konumları ve endüstriyel altyapılarıyla bu yeni dönemin potansiyel "bağlayıcı" güçleridir. Ancak her birinin bağlayıcılık modeli (üretim odaklı vs. arbitraj odaklı) farklılaşmaktadır.

3. Literatür Taraması

Jeoekonomik parçalanma ve bunun ticaret üzerindeki etkileri, son yıllarda akademik literatürün en dinamik çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Bu bölümde, konuyu teorik ve ampirik açıdan ele alan temel çalışmalar incelenecektir.

Parçalanmanın Makroekonomik Maliyetleri ve Refah Etkileri: IMF tarafından hazırlanan "Geo-economic Fragmentation and the Future of Multilateralism" (2023) başlıklı çalışma, parçalanmanın küresel GSYH üzerindeki etkilerini modellemektedir. Aiyar ve diğerleri (2023), parçalanmanın şiddetine bağlı olarak küresel çıktıda %0.2 ile %7 arasında bir kayıp yaşanabileceğini öngörmektedir. Teknoloji transferinin tamamen kesildiği ("teknolojik ayrışma") senaryolarda bu kaybın, özellikle gelişmekte olan ülkeler için %12'ye kadar çıkabileceği tahmin edilmektedir (Aiyar vd., 2023). Bolhuis, Chen ve Kett (2023) ise emtia ticaretindeki parçalanmaya odaklanarak, emtiaların ikame edilebilirliğinin düşük olması nedeniyle (örneğin lityum veya nadir toprak elementleri), tedarik zinciri

kopuşlarının enflasyonist baskıları artıracaklarını ve üretim kayıplarını derinleştireceğini savunmaktadır (Bolhuis, Chen ve Kett, 2023). Bu çalışmalar, parçalanmanın "kazanı olmayan bir oyun" olduğunu, ancak "bağlayıcı ülkelerin" bu süreçten göreceli olarak daha az zarar görebileceğini ima etmektedir.

Siyasi Hizalanma ve Ticaretin Duyarlılığı: Gopinath ve diğerleri (2024), "Changing Global Linkages: A New Cold War?" başlıklı çalışmalarında, 2018 sonrası dönemi Soğuk Savaş'ın erken yıllarıyla karşılaştırmaktadır. Çalışma, ülkeler arasındaki ticaret ve yatırım akışlarının, jeopolitik bloklar içinde (blok-İçi) artarken, bloklar arasında (blok-dışı) azaldığını belgelemektedir. Özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında, ticaretin jeopolitik mesafeye olan duyarlılığının (esnekliğinin) istatistiksel olarak anlamlı şekilde arttığı tespit edilmiştir (Gopinath vd., 2024). European Central Bank (ECB) araştırmacıları tarafından yapılan bir başka çalışmada, jeopolitik mesafedeki %10'luk bir artışın, ikili ticaret akışlarını yaklaşık %2 oranında azalttığı bulunmuştur. Bu etki, stratejik sektörlerde (yarı iletkenler, ilaç, enerji) çok daha yüksektir (ECB, 2024).

Yatırımların Yönü: Dostlara Yatırım: Aiyar, Malacrino ve Presbitero (2024), "Investing in Friends" başlıklı makalelerinde, Doğrudan Yabancı Yatırımların (DYY) jeopolitik belirleyicilerini incelemiştir. Çalışma, yatırımcıların, özellikle belirsizliğin yüksek olduğu dönemlerde, siyasi olarak kendi ülkelerine yakın (düşük IPD) ülkelere yatırım yapma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu "home bias" (ev yanlılığı) benzeri durum, gelişmekte olan ülkelerin sermaye çekme kapasitesini, Batı bloğu ile olan siyasi ilişkilerine endekslemektedir (Aiyar, Malacrino ve Presbitero, 2024). IMF'nin 2023 Dünya Ekonomik Görünümü raporunun 4. Bölümü, DYY parçalanmasının, teknoloji yayılımını engelleyerek küresel büyümeyi yavaşlatacağını vurgulamaktadır (IMF, 2023).

Bağlayıcı Ülkeler ve Tedarik Zinciri Analizleri: Alfaro ve Chor (2023), ABD ithalat verilerini analiz ederek, Çin'in payındaki düşüşün (2017'de %21.6'dan 2022'de %16.5'e), Meksika ve Vietnam tarafından ikame edildiğini göstermiştir. Ancak çalışma, Vietnam ve Meksika'nın Çin'den yaptıkları ithalat ile ABD'ye yaptıkları ihracat arasında yüksek bir korelasyon olduğunu, bunun da tedarik zincirlerinin kısılmadığını, aksine "uzadığını" (lengthening) ortaya koymaktadır (Alfaro ve Chor, 2023). Freund ve diğerleri (2024), bu durumu "bypass ticareti" olarak nitelendirmekte ve ABD'nin Çin'e bağımlılığının dolaylı yollardan devam ettiğini savunmaktadır (Freund vd., 2024). Türkiye üzerine

yapılan spesifik çalışmalar (örneğin Demirci, 2022) genellikle bölgesel ticaret entegrasyonuna odaklansa da, Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşı sonrası artan "bağlayıcı" rolü, son dönemde think-tank raporlarında (EDAM, Atlantic Council) "yaptırımların delinmesi" ve "ticaret saptırması" bağlamında ele alınmaya başlanmıştır (Demirci, 2022).

4. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada, jeoekonomik parçalanmanın Türkiye ve diğer bağlayıcı ülkeler üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla, nicel verilerin karşılaştırmalı analizine dayalı bir yöntem izlenmiştir.

Analizin güvenilirliğini sağlamak amacıyla çok boyutlu bir veri seti oluşturulmuştur:

- **Dış Ticaret Verileri:** Türkiye, Meksika, Vietnam ve Polonya'nın ikili ticaret akışları (ithalat ve ihracat hacimleri, sektör bazlı kısıtlımlar), Birleşmiş Milletler Comtrade veritabanı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), ABD Nüfus Sayım Bürosu (US Census Bureau) ve Eurostat verilerinden derlenmiştir. Veriler 2018-2024 dönemini kapsamaktadır (TÜİK, 2024).
- **Jeopolitik Hizalanma Verileri:** Ülkelerin siyasi konumlarını belirlemek için, Bailey,

Strezhnev ve Voeten (2017) tarafından geliştirilen ve Erik Voeten tarafından güncellenen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) oylama verileri kullanılmıştır. Bu veriler, ülkelerin "İdeal Nokta"larını (Ideal Points) ve ABD/Çin/Rusya ile olan "İdeal Nokta Mesafelerini" (IPD) hesaplamak için temel teşkil etmiştir (Voeten, 2024).

- **Makroekonomik Göstergeler:** Ülkelerin GSYH, büyüme oranları ve DYY stokları Dünya Bankası ve IMF World Economic Outlook veritabanlarından alınmıştır.

5. Bulgular ve Analiz

Bu bölümde, toplanan veriler ışığında küresel parçalanma eğilimleri, Türkiye'nin özgün konumu ve diğer bağlayıcı ülkelerle (Meksika, Vietnam, Polonya) karşılaştırmalı analizi sunulmaktadır.

5.1. Küresel Bloklama ve Siyasi Eksenin Sayısallaştırılması

BMGK oylama verileri analiz edildiğinde, dünyanın giderek keskinleşen iki kutba ayrıldığı nicel olarak doğrulanmaktadır. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınayan kararlar (ES-11/1 vb.), bu ayrışmanın turnusol kağıdı olmuştur.

Tablo 1: Jeopolitik Hizalanma Matrisi - ABD ile Oylama Uyumu (Voting Coincidence) (2023)

Ülke	Bölge	ABD ile Oylama Uyumu (%)	Jeopolitik Blok Konumu
İsrail	Orta Doğu	%94	Batı Bloğu (Çekirdek)
Birleşik Krallık	Avrupa	%80	Batı Bloğu (Çekirdek)
Polonya	Doğu Avrupa	%73	Batı Bloğu (Entegre)
Türkiye	Avrasya	%40-50	NATO Üyesi / Otonom
Meksika	Kuzey Amerika	%45	Batı (Ekonomik) / Global Güney (Siyasi)
Vietnam	G.Doğu Asya	%34	Bağılantısız / Dengeci
Çin	Asya	%10	Doğu Bloğu (Lider)
Rusya	Avrasya	%0-5	Doğu Bloğu (Lider)

*Türkiye ve Meksika verileri bölgesel ortalamalar ve geçmiş trendler (US Department of State, 2024) üzerinden tahmin edilmiştir. Polonya verisi (US Department of State, 2024) kaynağından alınmıştır.

**Bu tablo, seçilmiş ülkelerin ABD ile BMGK'da ne sıklıkla aynı yönde oy kullandığını göstermektedir. Düşük oranlar, yüksek jeopolitik mesafeye işaret eder.

Tablo 1'deki veriler, Türkiye'nin NATO üyesi olmasına rağmen, oylama davranışlarında Polonya veya İngiltere gibi "çekirdek Batı" ülkelerinden belirgin şekilde ayrıştığını göstermektedir. Türkiye'nin %50 civarındaki uyumu, onu ne tam Batı bloğuna ne de Rusya-Çin bloğuna yerleştirmekte; aksine "stratejik otonomi" arayışında bir bölgesel güç olarak konumlandırmaktadır. Bu "ara konum", Türkiye'ye ekonomik alanda her iki tarafla da iş yapabilme (bağlayıcılık) potansiyeli sunmaktadır.

5.2. Ticaret Verilerinin Analizi: Eksen Kayması mı, Çeşitlendirme mi?

Türkiye'nin dış ticaret verileri, özellikle 2022 sonrası dönemde dramatik bir yapısal değişim sergilemektedir. Geleneksel çekim modelleri, Türkiye'nin en büyük ticaret partnerinin coğrafi yakınlık ve ekonomik büyüklük (GDP) nedeniyle Avrupa Birliği (AB) olmasını öngörür. Veriler bu öngörüü doğrulamakla birlikte, Rusya ile olan ticarete "yerçekimine meydan okuyan" bir artış gözlemlenmektedir.

Tablo 2: Türkiye'nin İhracatında Eksenel Kırılma (2021-2023 Karşılaştırması)

Partner Ülke	2021 İhracat (Milyar \$)	2022 İhracat (Milyar \$)	2023 İhracat (Milyar \$)	Değişim (2021-23)	Ana İhracat Kalemleri
Almanya (AB)	19.3	21.1	21.0	+8.8%	Otomotiv, Tekstil, Makine
ABD	14.7	16.8	14.8	+0.6%	Çelik, Tekstil, Mücevherat
Rusya	5.8	9.3	10.9	+88%	Makine, Kimyasallar, Taze Meyve
İtalya	11.4	12.3	12.3	+7.8%	Otomotiv, Demir-Çelik

Kaynak: (TÜİK, 2024), (UN Comtrade, 2024).

Tablo 2, Türkiye'nin AB ve ABD ile ticaretinin yatay bir seyir izlediğini veya ılımlı arttığını, buna karşın Rusya'ya ihracatının sadece iki yılda neredeyse iki katına çıktığını göstermektedir. Bu veriler, bağlayıcı ülkelerin jeopolitik sürtünmelerden ekonomik rant elde edebileceğine dair teoriyi güçlü bir şekilde desteklemektedir. Batılı firmaların yaptırımlar nedeniyle Rusya pazarından çekilmesi, Türk firmaları için büyük bir pazar boşluğu yaratmıştır. Özellikle makine, elektronik ve kimyasallar gibi "çift kullanımlı" (dual-use) olma potansiyeli taşıyan ürünlerdeki artış, Türkiye'nin Rusya'nın tedarik zincirinde Batı'nın yerini ikame ettiğini düşündürmektedir (Carnegie Endowment, 2024; Turkish Minute, 2025).

5.3. Bağlayıcı Ülkeler Karşılaştırması: Meksika, Vietnam ve Polonya

Türkiye'nin deneyimini küresel bağlamda değerlendirmek için diğer bağlayıcı ülkelerin performansına bakmak gerekmektedir.

Meksika: "Near-Shoring" Şampiyonu Meksika, jeoekonomik parçalanmanın en net kazananlarından biridir. ABD ile olan USMCA (eski NAFTA) anlaşması ve coğrafi yakınlığı, Çin'den kaçan yatırımlar için onu doğal bir adres yapmıştır.

- Veri: 2023 yılında Meksika, ABD'nin en büyük ticaret ortağı olarak Çin'i geride bırakmıştır. ABD'nin Meksika'dan ithalatı 2023'te 475 milyar doları aşarken, Çin'den ithalatı 427 milyar dolara gerilemiştir (US Census Bureau, 2024).
- Analiz: Meksika'nın başarısı, sadece "transit ticaret" değil, aynı zamanda Çinli firmaların Meksika'da fabrika kurarak (DYY) menşe kurallarını aşması ve "Meksika Malı" olarak ABD'ye ihracat yapmasıyla (Trade Reallocation) ilgilidir.

Vietnam: Montaj ve Rerouting Merkezi Vietnam, Asya'daki temel bağlayıcı ülkedir. Çin'e olan coğrafi yakınlığı ve düşük işgücü maliyetleri, onu elektronik

ve tekstil sektörlerinde bir "arka kapı" haline getirmiştir.

- Veri: Vietnam'ın ABD'ye ihracatı ile Çin'den ithalatı arasında %90'ın üzerinde bir korelasyon bulunmaktadır. Vietnam'ın ABD ile ticaret fazlası 2023'te 104 milyar dolara ulaşırken, Çin ile ticaret açığı da benzer oranda artmıştır (US Census Bureau, 2024).
- Analiz: Bu veriler, Vietnam'ın büyük ölçüde Çin'den gelen ara malları birleştirip (veya sadece etiketleyip) ABD'ye sattığını, yani katma değerden ziyade "ticaretin yeniden yönlendirilmesi" (Rerouting) işlevi gördüğünü kanıtlamaktadır.

Polonya: Batı Bloğunun Sınır Kalesi Polonya, Türkiye'den farklı olarak Rusya ile ticaretini artırmak yerine, Batı bloğu ile entegrasyonunu derinleştirmiştir.

- Veri: Polonya'nın ihracatı 2023 yılında tarihi bir eşiği geçerek, yaptırımlar altındaki Rusya'nın toplam ihracatını geride bırakmıştır (Eurostat, 2024). Polonya, Almanya tedarik zincirlerinin (otomotiv, batarya) ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve "dost-kıyı" yatırımlarından (Intel, Mercedes vb.) büyük pay almıştır.
- Analiz: Polonya örneği, jeopolitik olarak "doğru" (Batı) tarafta yer almanın, uzun vadeli endüstriyel dönüşüm ve teknoloji yatırımları açısından Türkiye modelinden (denge politikası) daha sürdürülebilir kazanımlar sağlayabileceğini göstermektedir.

5.4. Bulguların Genel Değerlendirmesi

Çalışmada elde edilen veriler, jeopolitik mesafenin küresel ticarette belirleyici bir faktör haline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Batı bloğu ile Rusya arasındaki doğrudan ticaret hacminde yaşanan dramatik düşüş, siyasi kutuplaşmanın ticari akışları nasıl kesintiye uğrattığını kanıtlar niteliktedir. Ancak

bu durum, ticaretin tamamen yok olması anlamına gelmemekte; bunun yerine ticaret rotalarının yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Özellikle Türkiye gibi "orta mesafe" ülkeler ile Rusya arasındaki ticaret hacminde gözlemlenen artış, jeopolitik mesafenin doğrudan ticareti engellerken, dolaylı ticareti ve "bağlayıcı ülke" mekanizmalarını teşvik ettiğini göstermektedir. Ancak bu dolaylı ticaret, teknoloji yoğun ürünlerde (yarı iletkenler gibi) daha katı bir mesafe bariyeri ile karşılaşmaktadır.

Ayrıca bulgular, bağlayıcı ülkelerin bu süreçte önemli ekonomik kazanımlar elde ettiğini doğrulamaktadır. Türkiye'nin Rusya ihracatındaki %88'lik artış (Tablo 2), Vietnam'ın ABD ihracatındaki patlama ve Meksika'nın yükselişi, bu ülkelerin jeopolitik sürtünmelerden "arbitraj" fırsatları yaratarak ekonomik rant sağladığını kanıtlamaktadır. Ancak bu kazançlar, her ülke için aynı nitelikte değildir. Türkiye örneğinde görülen kazanç, teknoloji transferi ve doğrudan yatırımı içeren derin bir entegrasyondan ziyade, konjonktürel bir fırsatçılık ve ticari aracılık niteliği taşımaktadır. Bu durum, uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından riskler barındırmaktadır.

6. SONUÇ

Jeoekonomik parçalanma olgusu, 21. yüzyılın ortasına yaklaşırken küresel ticaretin kurallarını kökten değiştirmekte ve uluslararası ekonomik ilişkilerde "güvenlik" unsurunu "verimlilik" unsurunun önüne geçirmektedir. Yapılan analizler, siyasi hizalanmanın artık sadece diplomatik bir tercih olmadığını, aynı zamanda doğrudan yabancı yatırımların yönünü, tedarik zincirlerinin yapısını ve ulusal refahı belirleyen somut bir ekonomik değişkene dönüştüğünü göstermektedir. BMGK oylama verileri ile ticaret istatistikleri arasındaki güçlü korelasyon, dünyanın giderek birbirinden kopan bloklara ayrıldığını ve bu ayrışmanın geri döndürülemez bir noktaya doğru ilerlediğini teyit etmektedir.

Türkiye özelinde elde edilen bulgular, ülkenin jeopolitik konumunu kullanarak kısa vadeli bir ticari genişleme sağladığını ortaya koymaktadır. Rusya ile artan ticaret hacmi, enerji tedariki ve ihracat gelirleri açısından Türkiye ekonomisine nefes aldırıcı bir arbitraj fırsatı sunmuştur. Ancak veriler, Türkiye'nin ana ekonomik motorunun ve teknolojik modernizasyon kaynağının hala açık ara farkla Batı bloğu, özellikle de Avrupa Birliği olduğunu göstermektedir. Rusya ile ticaretin artmasına rağmen, Almanya ile olan ticaret hacminin büyüklüğü ve niteliği, Türkiye'nin ekonomik kaderinin Batı pazarlarıyla bütünleşik olduğunu

hatırlatmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin jeopolitik otonomi arayışı ile ekonomik gerçeklikleri arasında hassas ve kırılgan bir denge bulunmaktadır.

Bağlayıcı ülkelerin karşılaştırmalı analizi, Türkiye'nin "bağlayıcılık" modelinin sınırlarını da gözler önüne sermektedir. Meksika ve Polonya örnekleri, jeopolitik olarak güvenilir bir liman olmanın, üretim kapasitesini artıran ve teknoloji transferini sağlayan "dost-kıyı" yatırımlarını çekmekte ne kadar etkili olduğunu kanıtlamaktadır. Buna karşın Türkiye ve Vietnam örnekleri, daha çok ticari arbitraj ve "yeniden yönlendirme" (re-routing) üzerine kurulu bir model sergilemektedir. Türkiye'nin sadece malların transit geçtiği bir koridor olmaktan çıkıp, küresel değer zincirlerinde kritik bir üretim üssü haline gelmesi, bu konjonktürel fırsatları yapısal dönüşüme çevirebilmesine bağlıdır.

Gelecek projeksiyonları, bu dengenin sürdürülmesinin giderek zorlaşacağına işaret etmektedir. ABD ve AB'nin yaptırım rejimlerini sıkılaştırması, ikincil yaptırımları devreye sokması ve teknoloji transferi üzerindeki kontrolleri artırması, Türkiye'nin Rusya ile olan "gri alan" ticaretini maliyetli hale getirecektir. Jeopolitik mesafenin yönetilmesi, finansal dışlanma risklerini beraberinde getirebilir. Bu bağlamda, Türkiye'nin uzun vadeli çıkarları, sadece konjonktürel ticaret fırsatlarını değerlendirmeyi değil, aynı zamanda küresel ekonominin en büyük pazarlarıyla olan kurumsal ve normatif bağlarını güçlendirmeyi gerektirmektedir. Sürdürülebilir büyüme, jeopolitik esneklik ile ekonomik güvenilirlik arasında kurulacak "akıllı bir denge" stratejisine bağlı olacaktır.

Kaynakça

- Airaud, F. S., de Soyres, F., & Richards, K. (2025). Understanding Trade Fragmentation. *Federal Reserve Board Notes*.
- Aiyar, S., Chen, J., Ebeke, C., Garcia-Saltos, R., Gudmundsson, T., Ilyina, A.,... & Trevino, J. P. (2023). Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism. *IMF Staff Discussion Note SDN/2023/001*. International Monetary Fund.
- Aiyar, S., Malacrino, D., & Presbitero, A. F. (2024). Investing in friends: The role of geopolitical alignment in FDI flows. *European Journal of Political Economy*, 83, 102508.
- Alfaro, L., & Chor, D. (2023). Global Supply Chains: The Looming "Great Reallocation". *NBER Working Paper No. 31661*. National Bureau of Economic Research.
- Bailey, M. A., Strezhnev, A., & Voeten, E. (2017). Estimating dynamic state preferences from United Nations voting data. *Journal of Conflict Resolution*, 61(2), 430-456.
- Bank for International Settlements (BIS). (2024). *BIS Quarterly Review, September 2024*. Basel.
- Bolhuis, M. A., Chen, J., & Kett, B. (2023). Fragmentation in Global Trade: Accounting for Commodities. *IMF Working Paper WP/23/73*.

- Carnegie Endowment for International Peace. (2024). *Türkiye and Russia: An Unequal Partnership*.
- European Central Bank (ECB). (2024). Geopolitical distance and trade. *Economic Bulletin*, Issue 2, Box 2.
- Expolink. (2024). *Global Trade Shift: Deep Dive into Nearshoring Impact*.
- Federal Reserve Board. (2025). *Fragmentation: Revisiting the Ideal Point Distance Measure of Geopolitical Distance*. FEDS Notes. Washington, D.C.
- Freund, C., Mattoo, A., Mulabdic, A., & Ruta, M. (2024). Is US Trade Policy Reshaping Global Supply Chains? *World Bank Policy Research Working Paper*.
- Gopinath, G., Gourinchas, P. O., Presbitero, A. F., & Topalova, P. (2024). Changing Global Linkages: A New Cold War? *IMF Working Paper WP/24/076*.
- IMF. (2023). *World Economic Outlook, April 2023: A Rocky Recovery*. Chapter 4: Goeconomic Fragmentation and Foreign Direct Investment. International Monetary Fund.
- IMF. (2024). *World Economic Outlook, April 2024: Steady but Slow: Resilience amid Divergence*. Chapter 1. International Monetary Fund.
- IMF. (2025). *Demystifying Trade Patterns in a Fragmenting World*. IMF Working Paper. International Monetary Fund.
- Turkish Minute. (2025). *Turkey has become Russia's second largest trading partner, minister says*.
- TÜİK. (2024). *Dış Ticaret İstatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- US Department of State. (2024). *Voting Practices in the United Nations 2023*. Report to Congress. Washington, D.C.
- Voeten, E. (2024). *United Nations General Assembly Voting Data*. Harvard Dataverse.